

ДИАГНОСТИКА НА УМЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ ЧЕТВЪРТИ КЛАС ДА ИЗПОЛЗВАТ РАЗЛИЧНИ ВИДОВЕ ЧЕТЕНЕ И ЗНАНИЯТА ИМ ЗА ТЕКСТ

Диана К. Стойнова

ОУ „Васил Левски”, с. Триводици, общ. Стамболийски

***Резюме:** В статията се разглежда уменията на учениците да си служат с различни видове четене и знанията им за текст. Анализират се резултатите от проведено изследване, чрез което се установява, че несъвършенствата при овладяване на техниката на четене се дължат на това, че управлението на процеса завършва с етапа на начално ограмотяване. След този период в сегашното училище липсва целенасочена методическа работа, която да осигури преминаването към по-висши етапи на овладяване на четене. Уменията за четене с различна задача трябва да се развиват в по-горните класове, за да се формира един добър читател – с естетическо отношение и умение за вникване в контекста.*

***Ключови думи:** рационално четене, скорост на четене, техника на четене, съзнателност, правилност, изразителност, текст.*

DIAGNOSTICS OF FOURTH GRADE STUDENTS TO APPLY DIFFERENT TYPES OF READING TECHNIQUES AND THEIR CONTENT UNDERSTANDING

Diana K. Stoinova

Vasil Levski Secondary School, Tri Vodici village, Stamboliyski municipality

Abstract: The article reviews students' skills to use different types of reading techniques, as well as their understanding of the text. Analysis of the results of the performed study concludes that the deficiencies in mastering the reading technique could be put down to the fact that the learning

process stops being managed at the first stage of literacy. After this initial period, in primary school purposeful methodical work is missing, which would otherwise ensure transitioning to achieving higher levels of reading skills. The skill of reading with different purpose should be further developed in later grades in order to form a well-skilled reader - with formed estetic views and deep understanding of the content.

Key words: rational reading; reading speed; reading technique; consciousness; accuracy; expressiveness; text

За да се справи със заобикалящия го информационен поток, четецът трябва да владее способности, позволяващи му с лекота да се ориентира в кръга от възможна литература,

бързо да възприеме написаното и ефективно да обработи информацията, за да отбере от нея значимото за конкретния дейностен акт. Една от основните задачи на обучението по четене първи – четвърти клас е да се усъвършенства четивната техника, да продължи развитието на четивните навици до тяхното автоматизиране, да се формират умения за правилно, съзнателно, изразително и бързо четене (Здравкова 1996, с.326).

Неоспорим факт е обаче, че много ученици, дори и в края на началния курс, изпитват сериозни затруднения при четене на текст.

Според мен причината за несъвършенствата при овладяване техниката на четене е, че управлението над процеса завършва с етапа на начално оgramотяване. След този период в сегашното училище липсва целенасочена методическа работа, която да осигури преминаването към по-висшите етапи на владеене на четенето. По този начин процесът на усъвършенстване на четенето протича стихийно, като се разчита главно на големия обем прочетени книги.

Изследването ми е провокирано от наблюдаваните в училищната практика несъвършенства на четивните умения.

Тъй като в българското училище не е въведена система на обучение за бързо четене с разбиране, необходимо е със средствата на теоретичния анализ да опишем явлението и да проучим съществуващите в литературата авторови концепции. Водеща задача е диагностика на уменията на учениците да си служат с различни видове четене и знанията им за текст.

За да може по-добре да се разбере процесът на четене трябва да се изследва движението на очите. Движението на очите при четене не е непрекъснато, а прекъснато. Те се движат с голяма бързина и от време на време прекъсват своето движение. „Бързината на движение на очите не може да се контролира. Бързината на движение на очите не се регулира чрез това, че ги движим по-бързо или по-бавно, а като се увеличава или намалява броят на спиранията на движенията. Чете се само тогава, когато окото спре. През време на движение не може да се извършва никакво приемане на информация. Един добър читател прави по-малко спирания от един лош читател. Големината на обхвата на очите се изчислява като броят на думите от прочетенния ред се раздели на броя спирания. Целта на рационалното четене се състои в това да четем както задълбочено, така и по-бързо“ (Льозер 1979, стр. 50).

Колко бързо и как трябва да четат учениците в първи, във втори, в трети и в четвърти клас?

В методическата литература и периодика няма описани наблюдения, за да се предявят каквито и да било изисквания, които да служат като мерило. Някои учители работят по проблема от своя гледна точка без конкретна методика. Дейността им по подобряване на механизма и качествата на четене е елемент от работата в уроците по четене и литература, както и в часовете по извънкласно четене, като начин да се засили интересът на учениците към книгата като източник на информация.

Работата върху увеличаването на скоростта е целесъобразна при условие, че едновременно с това нараства и коефициента на разбиране.

Скоростта на четене е в корелационна зависимост с двете същински страни на четенето – техника и разбиране, т.е. да се чете рационално. Техниката се повишава с усъвършенстване на четивните навици – овладяването на по-съвършени, синтетични похвати на четене, но едновременно с това нараства при наличие на висок коефициент на разбиране – познат по съдържание текст се чете много по-бързо от непознат текст.

Развитието на скоростта на четене трябва да продължи интензивно и през следващите години на обучение.

Съвременната методика на обучение по четене използва редица методически похвати за стимулиране развитието на скоростта на четене, а именно:

- Учениците четат откъс от текст за определено време (15 мин.), след което отговарят на поставени въпроси върху прочетеното.
- Предварително написан текст на дъската се открива за кратко време (15 мин.), след което се поставят въпроси върху прочетеното.
- Четене с целева установка за по-бързо прочитане.
- Четене на текст от диафилм (по време на прожекцията учителят съзнателно налага желан темп на четене).
- Показно четене (относно темпа) от учителя или от добри четци – ученици.
- Четене на глас на предварително прочетени на ум текстове.
- Подборно четене с установка за бързо намиране на необходимата дума, фраза, абзац.
- Верижно четене на учениците един след друг, четене на диалози и др.

Бързината на четене може да се измери по два начина:

1. Чрез времето, използвано за прочитане на единица мярка – например 100 печатни знака.
2. Чрез количеството думи, прочетени за единица време – например една минута.

Една от водещите задачи на началното обучение по четене е да се усъвършенства четивната техника, т.е. да се ускори процесът преминаване към контекстно четене. Сред дидактичните технологии, свързани с овладяването на контекстното четене е тази на Майкъл Коул. Майкъл Коул (Танкова 2001, стр. 51) определя следните етапи на методическа работа:

Първият етап е съотнесен с буквения период на ограмотяване. Ученикът все още не може да чете текст, но от значение е да се изгради у него отношение към четенето като средство, чрез което човек може да опознае света около себе си. На този етап посредник между първокласника и знанието за света е възрастният, но той не винаги може да отговори на детските въпроси и да ги направи достъпни за детето. Затова целта на методическата работа е първокласникът да се стреми да се научи да чете, за да намира отговор в детските книги на своите въпроси.

Втори етап. Може да се съотнесе към следбуквения период на ограмотяване в българското училище, като водещо за етапа е овладяване на четивната техника. Ученикът чете кратки текстове. Целта е първокласникът да не се затруднява при разбиране на прочетеното, за да преодолява с по-голяма лекота четивните трудности.

Третият етап е най-продължителен. Неговите граници не са определени. Ученикът вече притежава необходимата четивна техника, която му позволява да възприема по-обемни четива. Постепенно ролята на възрастния като посредник намалява. Звеното „дете – свят“ се преобразува в звено „дете – текст – свят“.

При работа с конкретния текст Майкъл Коул предлага методика наречена „четене с въпроси“. В нея акцентът е върху анализа на основната мисъл, осъществяващ се в хода на взаимен обмен на въпроси (Танкова 2001, стр. 51).

Дидактическата технология, която предлага Н. Бистрова (Танкова 2001, стр. 54) е следната:

Овладеяването на динамичното четене започва още от първи клас. Тъй като то е четене само с очите според Бистрова, целесъобразно е методическата работа за неговото овладяване да започне с развитието на зрителната памет. Според Бистрова подходящ похват е т.нар. „фотографиране”. На обучаваните за кратко време се показва изображение, което те да запомнят и след скриването му да възпроизведат. Първоначално изображението на таблото са картинки или символи (например 2-3 илюстрации на позната приказка). Впоследствие се преминава към изобразяване на букви и думи. Например: на първокласниците да се покажат за кратко време табла с букви (а, о, в, у, и), след скриването те трябва не само да възпроизведат запомненото, но и да определят коя е излишната буква; могат да се дават упражнения за групиране на думи по определен признак.

Във втори клас системата от тренировъчни упражнения за четене е насочена главно към отстраняване на вокализацията при четене и към ограничаването на възвратните движения на очите.

Сред многообразието от упражнения против вокализацията при четене се открояват следните: Четене-спринт; Четене с припяване; Четене с броене на думи; Четене със закриване на вече прочетеното; Четене чрез прожекционен апарат; Четене на текст от картон, свит на руло.

В трети клас методическата работа за усъвършенстване на четивната техника продължава. Наред с описаните задачи, в системата на обучение по динамично четене се включват и задачи, свързани с разширяване на четивното поле и за стимулиране на прогностичното четене.

За разширяване на четивното поле са препоръчителни упражнения, които изискват погледът да обхваща цели мисловни комплекси.

- Пирамиди от думи
- Четене бинго
- Четене на текст със заличени букви.
- Четене с решетка.

В четвърти клас към вече установената система на обучение в динамично четене се добавят и упражнения за „вертикално четене”, при което четецът възприема текста, плъзгайки поглед по написаното.

- Четене разузнаване.
- Четене – слалом.

В своето изследване направих диагностика на 14 ученици от IV клас.

Диагностичната процедура е реализирана чрез използване на диагностични методи за оценка на уменията на учениците да си служат с различни видове четене и знанията им за текст.

Диагностичното изследване направих, за да дам точна оценка на постиженията на учениците и да оптимизирам учебния процес за постигане на по-добри резултати.

На базата на резултатите от педагогическото изследване дадох оценка на постиженията на учениците при отчитане уменията им да си служат с различни видове четене и тест по БЕЛ за знанията им за текст и съпоставих постигнатите резултати.

За да придобия обективна оценка на нивото на знания на учениците, използвах тест с десет въпроса с избираем отговор. За посочен верен отговор учениците получават максимален брой точки – 5, т.е. учениците са подали пълен отговор. За подали частично верен отговор се дават 3 точки и за неверен 1 точка. Максимум точки, които може да получи ученикът при решаване на теста са 50, минимум – 10.

Тестът за знание на текст включва десет въпроса по текста „Елмър и дъгата“. Въпросите са свързани с уменията на учениците да откриват по зададена тема какво ще е съдържанието на текста, да вникват в прочетеното, да откриват героите, да извличат поука от текста и да я тълкуват, да откриват опорните думи, да откриват основната мисъл в текста, да определят какъв е текстът по цел на изказване.

Цел на теста е да се определи нивото на знание за текст, умения на учениците, свързани с намиране връзката между заглавие и текст, вникване в прочетеното, откриване на герои, опорни думи, разграничаване на видове текст.

Фигура 1 Резултати от Тест 1

От диаграмата с резултати по Тест 1 се вижда, че 29% от учениците имат отлични знания, 21% показват много добри резултати при решаването на теста за знания, при 29% от учениците резултатите са добри, средно ниво на успеваемост отчитаме при 14% от децата и 7% показват слаб резултат.

За да получа обективна оценка за уменията на учениците да си служат с различни видове четене, направих тест с осем задачи, решението на които показва уменията на учениците да си служат с определен вид четене.

Задача за *Търсещо четене*, в която учениците откриват и подреждат думи в смислова цялост (три поговорки разделени на части трябва да намерят мястото си).

Задача за *Изучаващо четене* – отчита се уменията на учениците да откриват значимата информация.

Задача за *Прогностично четене*, проследяваща уменията на учениците за прогностично четене. На изследваните се предлага да прочетат текст с липсващи букви на определени места в думи. Ученикът би отговорил правилно на всички въпроси само ако по пътя на смисловата догадка познае думата с липсващата буква.

Задача за *Четене – Разузнаване* – отчита се умението на учениците да откриват бързо значимата информация.

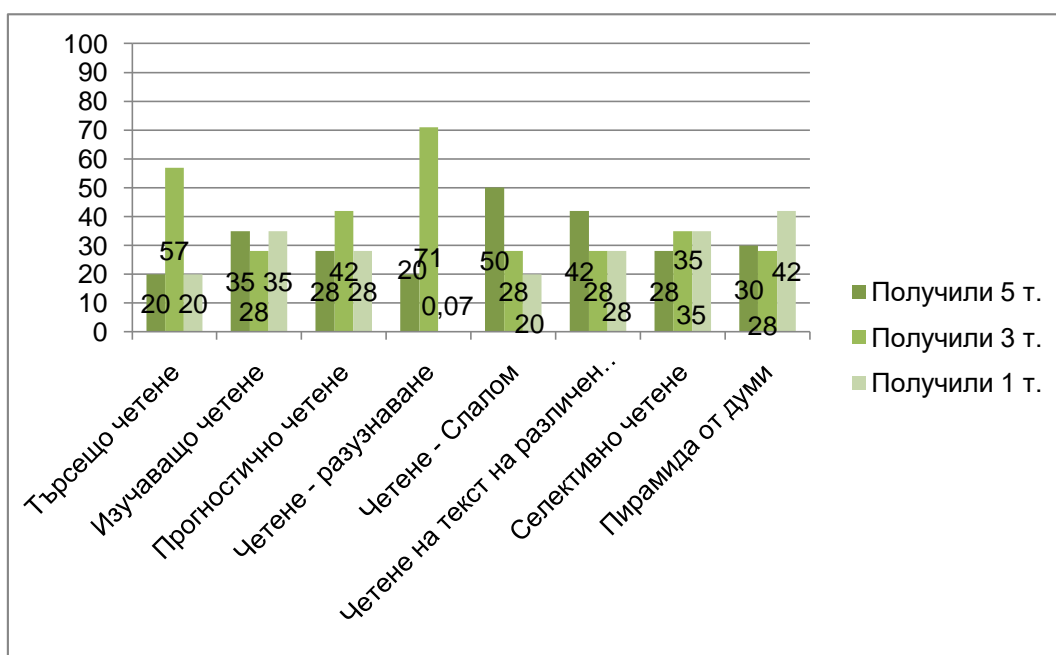
Задача *четене Слалом* – упражнението е свързано с умението да се чете текст, следвайки линията – слалом и да се ограда вярното твърдение.

Шеста задача е свързана с умението на децата да четата текст с различен шрифт и големина на буквите.

Седма задача – *Селективно четене* – насочи вниманието на учениците към търсене на съответстващи на въпросите блокове текст, като се игнорират онези четивни единици, които не са във връзка с нужното. Необходимо е погледът да попадне на графичните участъци, в които е възможно да е кодирана необходимата информация.

Осма задача – *Пирамида от думи*. На учениците за кратко време се показва табло, на което са написани изречения, като всяко следващо нараства в сравнение с предходното. В зависимост от отговора, който ще посочи ученикът се определя обхвата на четивното поле.

Обобщените резултати от тези задачи са представени на следната графика:

Фигура 2 – Обобщени резултати от Тест 2

От графиката се вижда, че най-висок процент успешно справили се ученици 71% имаме при решаване задачата на четене-разузнаване и най-голям процент затруднили се – 42% имаме при четене на пирамида от думи. Най-висок процент – средно ниво на постижение отчитаме при търсещо четене.

Групиране в тест 2	оценка	брой ученици	относителен дял в %
0 до 8	Слаб 2	1	7,14
9 до 16	Среден 3	3	21,43
17 до 24	Добър 4	3	21,43
24 до 32	Много добър 5	3	21,43

33 до 40	Отличен 6	4	28,57
----------	-----------	---	-------

От обобщените резултати, отчитащи уменията на учениците да си служат с различни видове четене се вижда, че $\approx 29\%$ от учениците имат отлични умения, 21% много добри умения да си служат с различните видове четене, 21% - добри умения, средно ниво отчитаме при 21% и 7% показват слаби резултати.

След проведената диагностика може да се направят следните изводи:

1. Ниво на знания

При направения тест, отчитащ знанията на учениците за текст, 29% имат отлични резултати, 21% много добри и 29% от учениците са се справили добре с поставените задачи, 14% задоволително, а 7% показват слаб резултат.

2. Ниво на умения

Отчитане нивото на учениците да си служат с различни видове четене 29% от учениците показват отлични резултати, 21% много добри резултати, 21% добри, 21% задоволителни и при 7% от учениците резултатът е слаб.

В заключение може да се каже, че дори и в четвърти клас има ученици, които изпитват затруднение при четене с различни задачи, трудно осъществяват разбиране на прочетеното, нямат умение за използване на смисловата догадка, нямат умение да откриват съществено значимата информация в текста, да четат текстове, написани с различен шрифт и големина на буквите.

Необходимо е обучението по четене с разбиране да продължи и в по-горните класове, за да се формира един добър читател.

Необходимо е да се включат в часовете по БЕЛ упражнения, с които да се затвърдят знанията на учениците по въпросите от теста за знания на текст, на които учениците са допуснали грешки.

Несъвършенствата при овладяване на техниката на четене се дължат на това, че управлението на процеса завършва с етапа на начално оgramотвяване. След този период в сегашното училище липсва целенасочена методическа работа, която да осигури преминаването към по-висши етапи на владеене на четене. Техника на четене и разбиране на прочетеното са взаимно обусловени.

Изследването ми дава основание да смятам, че учениците имат добри знания за текст, уменията за четене с различни задачи трябва да се развиват и в по-горните класове, за да се формира един добър читател, за да се осигури литературното развитие на учениците, тяхната наблюдателност, пресъздаващо въображение, способност за съпреживяване, емоционалната и образна памет, да се формира у тях естетическо отношение, умения да вникват в контекста.

Използвана литература

- Здравкова, С., Методика на обучението по български език в началното училище
 Лъозер, Ф. Как да четем рационално. София: Техника, 1979 г.

Танкова, Р., Ставриева, Н. В помощ на началното обучение за бързо четене с разбиране, Начално образование № 2, 1999

Танкова, Р., Методика на началното обучение по български език и литература, Пловдив: УИ „П. Хилендарски“, 2001.